

Бояркіна Ганна Вікторівна старший викладач кафедри іноземних мов та перекладу,
факультет права та міжнародних відносин*Державний університет «Київський авіаційний інститут», Україна*

МОВНА ПАРА «ІТАЛІЙСЬКА-УКРАЇНСЬКА»: ПЕРЕВАГИ ДЛЯ РОЗШИРЕННЯ ЛЕКСИКО- ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ФАХОВОЇ ФІЛОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ

В світі існує дуже багато мов, що вивчаються на будь-якому етапі життєвого шляху та які допомагають під час спілкування з представниками іншої культури. Серед мов, що найбільш популярні та розповсюджені, зазвичай виділяють мовні пари, які або схожі між собою за певними характеристиками, або навпаки – протилежні. На прикладі європейських мов можна виокремити наступні взаємо подібні мовні пари: французька-італійська, італійська-іспанська, іспанська-португальська, німецька-голландська, чеська-польська, сербська-болгарська, фінська-естонська та інші [8].

Зазвичай серед переваг опанування подібних мов в парі є їхня лексична та граматична подібність, дещо рідше – їхня фонетична схожість. Під час засвоєння другої мови на базі певних спільних рис мозок людини вже не сприймає інформацію «з чистого аркушу», а виконує аналітичні дії за умови розвиненого мовного відчуття. Таким чином порівняння мов стає свого роду звиканням до нової мови.

Для україномовних слухачів і здобувачів вищої освіти, які вивчають італійську мову як фахову на філологічних факультетах, а також для тих, хто опановує мову Данте самостійно або як вибіркову (другу/третю іноземну), насамперед важливо знати певні правила, за якими формуються мова, а далі – вміти знаходити схожі/відмінні риси у порівнянні з іншими мовами.

Процес пізнання іншої (додаткової) мови кропіткий та потребує чіткої внутрішньої та зовнішньої мотивації, яка впливає на кінцевий результат. Слід враховувати й індивідуальні навички здобувачів та їхній попередній досвід вивчення інших іноземних мов [4].

Також необхідно пам'ятати про те, що сучасне покоління молоді звикло до швидкого отримання інформації та цифрового контенту на відміну від традиційного академічного підходу викладання за підручниками. Головною перевагою на користь електронних засобів під час вивчення іноземних мов

вважаємо можливість залучення різноманітних навчальних матеріалів та доступність і швидкість пошуку необхідної інформації. Серед джерел, що містяться в Інтернет-просторі, можна знайти багато корисних ресурсів, які допомагають як викладачам, так і студентам у викладанні/опануванні іноземних мов, зокрема – італійської.

З боку викладача безпосередньо вимагається професіональне викладання навчальної дисципліни та достатньо вільне володіння мовою, носієм якої він не являється, для студента – вмотивоване та наполегливе навчання. Задля досягнення найкращого результату невід’ємною умовою вважаємо наявність зацікавленості з обох сторін. Також для пришвидшення вивчення нерідної мови одним з ключових аспектів, на нашу думку, виступає аналітичний принцип порівняння мов.

Якщо замислитися над тим, чому українську мову часто порівнюють з італійською – відповідь достатньо очевидна: всі звуки в обох мовах (які відносяться до різних мовних груп) вимовляються так само, як і пишуться (на відміну, наприклад, від англійської або французької). Крім того, існує твердження про те, що українська та італійська мова дуже мелодійні та приємні на слух. Це, з одного боку, стосується особливостей складу слів: в італійській мові чимало лексичних одиниць закінчується на голосний звук (з невеличким відсотковим прошарком слів, що мають останній приголосний – це свідчить насамперед про те, що слова були запозичені). З іншого боку, ритмічна структура, коли склади є відкритими (в протилежність закритим складам) допомагає чіткому і мелодійному вимовлянню слів. В українській мові спостерігаємо схожу картину: всі голосні промовляються чітко, майже без редуції.

Якщо подивитися на граматичний аспект, то виявляємо подібну структуру між італійською та українською мовами ще на початковому рівні стосовно відмінювання іменників, прикметників та дієслів, де надважливою ознакою є узгодження закінчень за родами та числами у іменників та прикметників, та за особами, числами та часами – серед дієслів.

Для полегшення процесу занурення тих, хто тільки починає вивчати сучасну італійську мову і стикається з труднощами під час відмінювання дієслів у різних граматичних часах, радимо прислуховуватися та аналізувати наявні схожі закінчення. Так, наприклад, знайомі закінчення у дієсловах в теперішньому часі *mangiaMO/iMO*, *beviaMO/n’єMO*, *viviaMO/живеMO*, *studiaMO/вивчаєMO*, *scriviaMO/пишеMO*, *lavoraTE/працюєTE*, *leggeTE/читаєTE*, *ascoltaTE/слухаєTE*, *sentiTE/відчуваєTE*, сприймаються як «рідні», завдяки чому з’являється інтуїтивна зрозумілість певних принципів

відмінювання дієслів (незалежно від того, правильні чи неправильні дієслова використовуються).

В наказовому способі також знаходимо схожі до української мови маркерні флексії (збіг знову прослідковується у першій та другій особі множини): *apriaMO/відкривайMO!*, *chiudiaMO/зачиняйMO!*, *aspettiaMO/зачекайMO!*, *partiaMO/вирушайMO!*, *compriaMO/купуйMO!*, *giraTE/повертайTE!*, *ricordaTE/пам'ятайTE!*, *cercaTE/шукайTE!*, *non parlaTE/не розмовляйTE!* та інші.

Стосовно вокабуляру, на нашу думку, мовна пара «італійська-українська» допомагає не тільки розширити лексичну компетентність в обох мовах, а й розвинути аналітичні здібності студентів. Чимало початківців навіть не здогадуються, наскільки багато оригінальних італійських слів вони вже знають та використовують у повсякденному житті. Наступні приклади свідчать про велику кількість автентичної запозиченої лексики в різних сферах, яка перейшла в українську мову через поширення культурних та економічних зв'язків в попередні століття:

- музичні терміни (*a cappella, adagio, allegro, moderato, forte, piano, pianoforte, clarinetto, chitarra, solista, duetto, trio, quartetto, quintetto, aria, viola, violoncello, fagotto, contraffagotto, contrabbasso, trombone, flauto, baritono, basso, alto, soprano, coro, orchestra, bel canto, tenore, tamburo, accordo, armonica, maestro, virtuoso, concerto, sinfonia* та інші) [5, 9];

- театральні терміни (*teatro, balcone, opera, operetta, balletto, bravo, primadonna, ballerina, prima ballerina, commediante, libretto, repertorio, impresario* та інші) [1];

- літературознавчі терміни (*sonetto, poema, poesia, poeta, poetessa, prosa, novella, romanzo, epopea, tragedia, commedia, personaggio* та інші) [2];

- академічні терміни (*professore, professoressa, università, istituto, accademia, accademico, docente, decano, cattedra, scuola, didattica, matematica, informatica, genetica, fonetica, grammatica, fisica, chimica, botanica, geografia, geologia, biologia, zoologia, pedagogia, astrologia, astronomia, filosofia, geometria, teoria, algebra* та інші) [3];

- медичні терміни (*medicina, medico, chirurgo, ginecologo, immunologo, psicologo, dentista, oculista, terapeuta, pediatra, psichiatra, terapia, psicoterapia, virus, rotavirus, infezione, organismo* та інші) [3];

- гастрономічні терміни (*gastronomia, culinaria, pasta, pizza, risotto, spaghetti, panini, panettone, lasagna, ciabatta, focaccia, carpaccio, carbonara, limoncello, tiramisù, mascarpone, mozzarella, ravioli, ragù, al dente, salame, broccoli, ricotta, tagliatelle, espresso, americano, mocaccino, cappuccino,*

macchiato, ristretto та інші) [7];

- фінансово-економічні терміни (*aviso, banca, valuta, cassa, credito, debito, saldo, bancarotta* та інші) [6];

- архітектурно-будівничі та художньо-мистецькі терміни (*architettura, architetto, arca, fortezza, terrazza, palazzo, cupola, mosaico, fontana, murale, affresco, graffiti, terracotta, barocco, eclettico, cattedrale, basilica, colonna, balcone, portico, monumento, statua, naturalismo, romanticismo, futurismo, classicismo* та інші) [1];

- військові терміни (*arsenale, attacco, battaglia, battaglione, bomba, granata, pistola* та інші) [1].

З точки зору лексичної тотожності початківцям слід перш за все звернути увагу на такі слова, які мозок сприймає наче оригінальні українські та знайомі вуху, наприклад: *idea, cultura, letteratura, politica, musica, moda, moneta, biblioteca, discoteca, radio, zucchero, torta, marmellata, banana, olio, pomodoro, cotoletta, parco, ristorante, assortimento, momento, parlamento, presidente, simbolo, figura, cifra, divano, parasole, macchina, aeroporto, gruppo, intervallo, documento, passaporto, metodo, modello, motivo, componente, elemento, labirinto, esperimento, risultato, episodio, meccanismo, organismo, ritmo, numero, corridoio, congresso, referendum, forum, assemblea, alternativa, conferenza, carriera, crema, dieta, natura, fabbrica, sigaretta, telefono, paragrafo, forma, riforma, uragano, vulcano, talismano, rosa, mimosa, termometro, fenomeno, fiasco, calendario, catalogo, dialogo, monologo, progresso, processo* та багато інших.

Слід додати, що наголошення в українській мові можуть не співпадати з італійськими відповідниками (це, насамперед, стосується слів, що закінчуються на «r/g/m/c/f/d/l + IA»). Таким чином під час першого пред'явлення нових лексичних одиниць інколи здається дивним чути наголошення на кінцевому складі (наприклад, *epidem**Ia**, melod**Ia**, armon**Ia**, fotograf**Ia**, biograf**Ia**, anomall**Ia**)* в протилежність до звичних нашому вуху *pandem**Ia**, pizzeria*, проте прочитавши та заримувавши деякі слова з подібними закінченнями (*caffetter**Ia**, gelater**Ia**, panetter**Ia**, pasticcer**Ia**, salumer**Ia**, maceller**Ia**, pescher**Ia**, trattor**Ia**, oster**Ia**, birrer**Ia**, frutter**Ia**, profumer**Ia**, tabaccher**Ia**, biglietter**Ia**, lavander**Ia**, sartor**Ia**, calzoler**Ia**, cartoler**Ia**, gioieller**Ia**, galler**Ia**, librer**Ia**, erborister**Ia**, farmac**Ia**)* наголос вже не викликає здивування.

Загалом одним з ефективних методів розширення та порівняння лексичного запасу виявляється знаходження та узгодження між собою слів, що мають спільний корінь. Так, наприклад, якщо студент вивчає слово «вода» (*acqua*), то його мозок легко відчуває зв'язок з «акваріумом» (*acquario*) та аквапарком («*parco acquatico*») або кольором морської води під назвою

«аквамарин» (*acquamarina*) та «аквареллю» (*acquarello*). Такий самий корінь проявляється у «зливі» (*acquazzone*) та «прополоскуванні» (*sciacquare*); «аквалангіст» (*acquanauta/subacqueo*) й зодіакальний знак Водолій (*Acquario*) теж по праву займають своє місце у водному круговороті. Зокрема, навіть в роті під час смачної їжі у нас з'являється *acquolina* («слина»). Таким чином слова вишиковуються у чіткій послідовності в лексичний ланцюжок за спільним коренем, вибудовуючи певні нейронні зв'язки.

Цей метод «дивитися в корінь» набуває актуальності, зокрема, на середньому рівні вивчення італійської мови. Аналітичний підхід робить цей процес більш усвідомленим, отже відсоткова вірогідність не запам'ятати спільнокореневі слова, на нашу думку, є невисокою. Звісно, кожна нова лексична одиниця, яка має бути опанована, потребує зв'язок з певним контекстом.

Для тренування навички «дивитися в корінь» можна запропонувати студентам самостійно аналізувати пред'явлені лексичні одиниці та підбирати до них спільнокореневі слова через пошукові системи, що використовуються в якості допомоги для розв'язання кросвордів, ребусів тощо. Яскравим прикладом може стати «манускрипт/рукопис» (*manoscritto*), який написаний рукою. Дій, що ми робимо руками, чимало, тому слів, в складі яких закладене поняття **письма/написання**, похідних від дієслова «писати» (*scrivere*), так само існує чимало. Отже, відшукати слова з тотожним коренем стає нескладною задачею: «письмовий стіл» (*scrivania*), «письменник/письменниця» (*scrittore/scrittrice*), «письмо, написання» (*scrittura*), «опис/описувати» (*descrizione/descrivere*), «записувати, записуватися» (*iscrivere/iscriversi*), «підписувати» (*sottoscrivere*), «транскрипція/транскрибувати» (*trascrizione/trascrivere*), «постскрипtum» (*postscriptum*) тощо.

Подібний лексико-семантичний аналіз можна провести з «руками» (*mani*) і з'ясувати, що «мануальна терапія» (*terapia manuale*), «манікюр» (*manicure*), «вироби handmade» (*manufatto*), «робоча сила» (*manodopera*), «посібник, інструкція» (*manuale*), «маніфестація» (*manifestazione*), «рукоплескання» (*battimano*), «поручень» (*corrimano*), «гандбол» (*pallamano*) та інші спільнокореневі слова як-то «рукав» (*manica*), «рукоятка» (*manovella*), «маленька дитяча ручка» (*manina*), «велика рука/ручища» (*manone*), «надягати наручники» (*ammanettare*) входять в єдиний лексичний пласт за спільним коренем.

Отже робимо висновок, що мовна пара «італійська-українська» має певні переваги у порівнянні з іншими та сприяє розвитку мовного чуття й розширює

лексико-граматичну компетентність здобувачів вищої освіти під час занурення в базові особливості побудови мов. Головною метою, на нашу думку, виявляється саме набуття навичок аналітично-порівняльного підходу разом з мовною здогадкою, а також підсилення зовнішньої та внутрішньої мотивації студентів саме за рахунок подібності обох мов в певних аспектах.

Подальшими перспективами наукових розвідок вважаємо необхідність розмежування методів викладання/опанування італійської мови для здобувачів фахової філологічної освіти та слухачів непрофільної освіти, які вивчають сучасну італійську мову.

Список використаних джерел:

1. Дель Гаудіо С. Італійський лексичний компонент в українській лексиці. *Укр. мова*. 2015. № 2. С. 111-125.
2. Дем'янова Л., Мартині О. Італійська запозичена лексика в українській мові: сфера культури. *Мовознавство. Доп. та повідомл. на IV міжнарод. конгр. україністів*. Київ, 2002. С. 399-401.
3. Італізми в українській мові та як їх розуміти – пояснення від науковців – Газета "Світ". *Газета "Світ" – Науково-популярне періодичне видання*. URL: <https://svit.kpi.ua/2022/01/19/італізми-в-українській-мові-та-як-їх-ро/> (дата звернення: 11.04.2026).
4. Мельник Є. Ю., Бояркіна Г. В. Використання мнемотехнічних прийомів для підтримання внутрішньої мотивації учнів/ студентів у навчанні іноземної мови на початковому етапі. *Сучасні тенденції іноземної професійної підготовки майбутніх фахівців немовних спеціальностей в полікультурному просторі* Збірник матеріалів X Міжнародної науково-практичної конференції, 07 червня 2024 р. Київ – Ломжа. / Наукова редакція: Зоя Шарлович, Юрій Волошин, Наталія Гончаренко-Закревська, Наталія Василюшина. Видавництво: MANS w Łomży; К.: ФМВ, НАУ, 2024. С. 95-105.
5. Морошану Л. І. Італізми в українській мові зі значенням «Назви музичних інструментів». *Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету*. 2012. № 3 С. 90-93. URL: <http://www.scinotes.mgu.od.ua/archive/v28/24.pdf> (дата звернення: 11.04.2026).
6. Морошану Л. І. Італійська лексика сфери фінансів та міжнародної торгівлі в українській мові. *Сучасна філологія: теорія та практика (матеріали міжнародної науково-практичної конференції)*. Одеса, 2014. С. 105-111.
7. Пономарева О. Італіанізми та «псевдоіталіанізми» в українській гастрономічній лексиці. *Мовознавство*, № 3, 2024. С. 65-74. URL: <https://doi.org/10.33190/0027-2833-336-2024-3-004> (дата звернення: 11.04.2026).
8. Gazeta.ua. Які європейські мови найближчі між собою. *Gazeta.ua*. URL: https://gazeta.ua/articles/istoriya-movi/_aki-yevropejski-movi-najblizhchi-mizh-soboyu/701681 (дата звернення: 11.04.2026).
9. Portal Experiment. Вивчаємо музичні терміни разом | *Портал Експеримент: культура, освіта та наука*. URL: <https://md-eksperiment.org/post/20170718-vikoristannya-italijskih-sliv-u-muzici> (дата звернення: 13.04.2026).